

Vechten in de bergen: de strijd in de Vogezes in 1914 – 1915

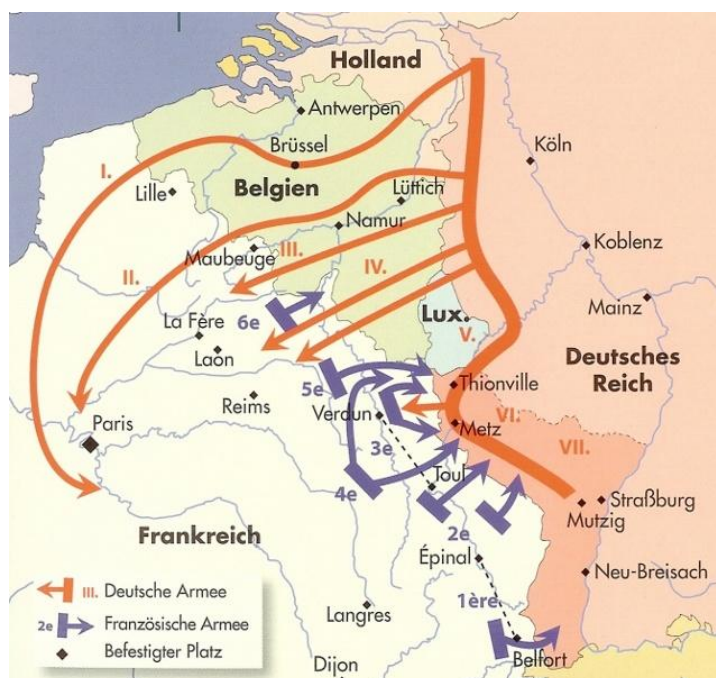
Door Eric R. J. Wils

Vanaf het moment dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak richtte het Franse leger zich op de herovering van Alsace-Lorraine, de in 1871 verloren noordoostelijke provincies Elzas en Lotharingen. De schande van de nederlaag in de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871 moest zo snel mogelijk teniet worden gedaan. Het Franse aanvalsplan voorzag in een opmars richting de Rijn maar daarvoor liggen wel deels de Vogezes. Weliswaar geen hooggebergte zoals de Alpen, maar toppen van 1.000 meter of meer vormen net zo goed een natuurlijke hindernis. In augustus 1914 vermeden de Fransen de bergrug zoveel mogelijk door ten noorden en ten zuiden ervan aan te vallen. Aan de zuidkant werd initieel enig succes geboekt maar de Duitse tegenstand was te sterk voor een doorbraak. De Fransen probeerden het in 1915 opnieuw nu door zich over de bergrug heen te willen worstelen. Dit resulteerde in een felle strijd op bergtoppen als de Hartmannswillerkopf en de Lingekopf, ook bekend staand onder de Franse namen Le Vieil Armand en Le Linge. Het werd het terrein van specifieke bergtroepen zoals de Chasseurs Alpins. De sporen van hun bloedige gevechten tegen de Duitse Jäger-Bataillone zijn nog altijd zichtbaar in het landschap en helpen bij een reconstructie van de strijd.

Het begin van de oorlog

Het begin van de oorlog tussen Duitsland en Frankrijk, in augustus 1914 verliep volgens de jaren daarvoor opgestelde militaire plannen. Over die plannen is vele malen geschreven in de geschiedenisboeken over de Eerste Wereldoorlog maar zij worden hier toch, met het oog op de strijd in de Vogezes, nogmaals kort weergegeven.

Het Duitse aanvalsplan was opgesteld door generaal Alfred von Schlieffen die in 1891 chef van de Duitse generale staf was geworden. De opzet van het 'Schlieffenplan' was om Frankrijk in een campagne van zes weken te verslaan. Uitgangspunt was de, correcte, veronderstelling dat de Fransen in de Elzas en Lotharingen zouden gaan aanvallen. De Duitsers dienden daar dan licht te wijken om de Fransen als het ware in een val lokken. De essentie van het Schlieffenplan was dat het merendeel van het Duitse leger een grote zwaai door Zuid-Nederland, België, Luxemburg en Noord-Frankrijk zou maken om op die manier de Fransen in de rug aan te vallen. Door Von Schlieffens opvolger, generaal Helmuth von Moltke, werd het plan aangepast door de rechtervleugel niet door Zuid-Nederland te sturen, maar onder Limburg te blijven. Het Duitse plan was zeer gedetailleerd en per dag was feitelijk vastgelegd wat de vorderingen moesten zijn.

Het oorspronkelijk Schlieffenplan, met de voorgenomen doortocht door het zuiden van Nederland, en het Franse Plan XVII.

Ook de Fransen hadden al jarenlang een aanvalsplan opgesteld. In 1911 was de dan 59-jarige generaal Joseph Joffre opperbevelhebber van het Franse leger geworden. Als zo vele Franse strategen vóór hem paste hij het aanvalsplan aan naar zijn inzichten en de nieuwe versie luidde 'Plan XVII'. Vastgelegd werden de locaties waar de legers zich moesten concentreren en welke reserve-eenheden daar naartoe gestuurd dienden te worden. Mobilisatie via de spoorwegen speelde, evenals bij de Duitsers, een cruciale rol. Het Franse plan was echter lang niet zo weldoordacht en gedetailleerd als het Schlieffenplan. Joffre was bovendien een aanhanger van de Franse wijze van vechten bekend als 'l'offensive à outrance'. Een offensief diende tot het uiterste voortgezet te worden, ook als de verliezen hoog opliepen, totdat de vijand verslagen was. Uiteindelijk zou deze strijdwijze tot de overwinning moeten leiden en het maakte daarbij niet uit of er gevochten moest worden op moeilijk terrein.

De strijd in de Vogezes in 1914

De Franse legers werden begin augustus 1914 naar de noordoostelijke grenzen gedirigeerd. Het Franse Eerste Leger onder leiding van generaal Auguste Dubail verzamelde zich deels bij Belfort, ten zuiden van de Vogezes, om op te rukken richting Mulhouse. Het Franse Tweede en Derde Leger concentreerden zich op Lotharingen en dienden eerst de vestingstad Metz te veroveren om vervolgens door te stoten richting rivier de Saar.

De Fransen boekten snel enig succes aan de zuidkant van de Vogezes en bereikten al op 8 augustus 1914 Mulhouse. Joffre bezocht de streek en liet een juichende

proclamatie uitgaan waarin stond dat de kinderen van de Elzas na 44 jaar weer terug waren in het land van recht en vrijheid. Maar de hoerastemming van 'Vive l'Alsace' en 'Vive la France' duurde niet lang. Het Duitse Zevende Leger van generaal Josias von Heeringen zette een tegenaanval in en op 10 augustus was Mulhouse weer Mühlhausen.

Joffre wordt verwelkomd in augustus 1914 in het dorp Masmünster (nu Masevaux) door de bevolking in Elzasser klederdracht.

Joffre besloot vervolgens om een apart 'Armée d'Alsace' te formeren dat moest opereren in de gehele streek van de Elzas. Dit was de eerste van de aanpassingen van de strijdmacht in de Elzas en er zouden er nog een paar volgen. Het Elzasleger moest ook gaan aanvallen via de bergpassen van de Vogezes. De Fransen wisten hier en daar opnieuw enige terreinwinst te boeken. Zo volgde medio augustus een opmars in het noordelijke deel van de Vogezes dat Le Donon wordt genoemd. Door de vallei trekkend, veroverden de Fransen het plaatsje Schirmeck en marcheerden verder richting Mutzig tot ze onder schootsbereik kwamen van de Feste Kaiser Wilhelm II. Dit enorme fort was door de Duitsers aangelegd om de weg naar Straatsburg af te schermen. Op 18 augustus openden de kanonnen van het fort het vuur, het zouden de enige schoten van de oorlog blijken te zijn. Op 19 augustus gingen de Duitsers in de tegenaanval en heroverden Schirmeck. Straatsburg was en bleef ver buiten bereik van de Fransen.

Ondertussen verliep voor het Franse leger ook de strijd aan de Belgische grens dramatisch. De opmars van de Duitse rechtervleugel bleek niet te stuiten en de Franse terugtocht, met in hun kielzog het Britse Expeditieleger, eindigde pas aan de Marne. Joffre besloot wijselijk zijn strijdmacht te reorganiseren en de legers uit het noordoosten terug te trekken. Op 25 augustus werden ook de meeste troepen uit de Elzas naar het westen vervoerd om in september 1914 mee te strijden in de alles beslissende slag aan de Marne, met als resultaat: de Duitsers hadden de Fransen niet kunnen verslaan. Het Schlieffenplan was mislukt. Ook de op de slag aan de Marne volgende 'wedren naar de zee' leidde niet tot een duidelijke winnaar. In november was de eerste fase van de oorlog voorbij en beide partijen hadden zich ingegraven van de Kanaalkust tot aan de Zwitserse grens. Maar, Joffre was de Elzas zeker nog niet vergeten.

Plannen voor de strijd in 1915

Bij hun terugtocht na het echec aan de Marne hadden de Duitsers de, voor hun verdedigingsstellingen, gunstigste posities ingenomen. In de regel waren dat de hooggelegen toppen van de heuvels. Het was aan de Fransen om ze daaruit te verjagen. Na de terugtocht van de Fransen, eind augustus 1914 uit de Elzas liep de frontlinie daar min of meer langs de Frans-Duitse grens van 1871. De hoogste toppen van de Vogezen lagen aan de Duitse kant, zodat de Duitse verdediging in hun sinds 1871 gewonnen grondgebied lag.

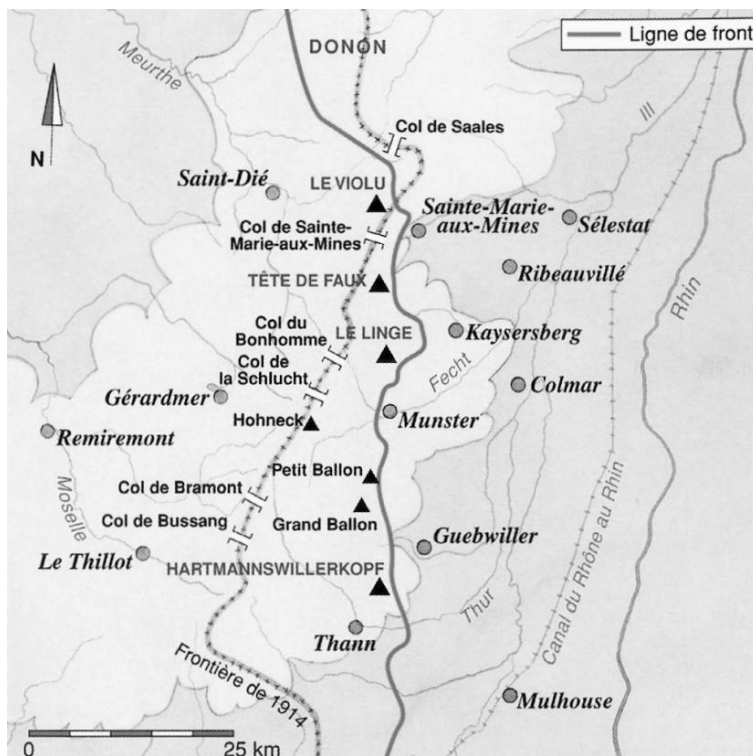
Joffres Grand Quartier Général (GQG) in Chantilly werkte een aantal aanvalsplannen uit. Eén daarvan was een Plan H om het zuiden van Duitsland via Zwitserland te gaan aanvallen. Voordat zo'n operatie uitgevoerd kon worden, was echter wel de controle over de toppen van de Vogezen nodig. Wie de hoogten had, kon immers het omringende gebied observeren en met artillerie controleren. Het Duitse treinverkeer tussen Straatsburg en Mühlhausen zou ook bestookt kunnen worden.

Het GQG stelde ook een plan op om de Elzas 'par les hauts', via de bergtoppen, te gaan veroveren. Langs de meer toegankelijke zuidkant op de vlakte onder de Vogezen werd na augustus 1914 geen enkele Franse aanval meer ingezet.

Mühlhausen werd in de loop van de oorlog wel vanuit de lucht beschoten, maar bleef de gehele oorlog in Duitse handen.

Joffre bezocht op 27 november 1914 de plaats Thann gelegen aan de voet van de Hartmannswillerkopf. Hij en zijn staf werden ontvangen op het stadhuis van Thann en namen een defilé af van een bataljon Chasseurs Alpins. Joffre had dus het terrein met de steile en dicht beboste berghellingen gezien waarin de Fransen in 1915 ten strijde moesten trekken maar kon daarvoor geen grote strijdmacht ter beschikking stellen. Op tal van punten langs het Westelijk Front dienden eveneens aanvallen te worden uitgevoerd, te beginnen in de Artois boven de stad Arras. Ook in Lotharingen werd een aanval, gericht tegen de saillant van Saint-Mihiel, voorbereid. Het was de tactiek van de 'grignotage', het afknabbelen van de door de Duitsers bezette gebieden. Er vochten dan ook niet meer dan drie Franse divisies in de Vogezen: de 47^e, 66^e en 129^e. Na 4 april 1915 vormden ze samen het Franse Zevende Leger onder generaal Louis de Maud'huy.

Kaart van de strijd in de Vogezen in 1915.

Bergtroepen

Vechten in de bergen, met in de winter ijs en sneeuw, bracht mee dat beide partijen zich dienden aan te passen. Er moest gezorgd worden voor hulpmiddelen als ski's, sneeuwschoenen en witte overalls voor de manschappen. De logistiek vereiste aparte maatregelen. Voor het transport tegen de steile hellingen op van voorraden, munitie en bouwmaterialen waren ezels en muilezels nodig. De Duitsers construeerden zelfs kabelbanen naar de toppen.

Maar er was vooral behoefte aan soldaten die thuis waren in de bergen. De Fransen hadden die met de bataljons Chasseurs Alpains. In het Duitse leger echter ontbraken dergelijke speciale eenheden. De noodzaak om over bergtroepen zoals de Oostenrijkse Kaiserjäger te beschikken, was er ook nooit geweest. Het duurde evenwel niet lang of het Württembergisches Gebirgs-Bataillon werd opgericht waarvan ene, een oorlog later beroemd geworden, luitenant Erwin Rommel deel uitmaakte. Het bataljon werd organisatorisch ondergebracht bij de Jäger-divisies en dat was het begin van het Duitse Alpenkorps.

De Chasseurs Alpains werden in 1888 gevormd uit de al langer bestaande bataljons Chasseurs à Pied. Het waren feitelijk jagers te voet gespecialiseerd in de bergen. Ze werden opgericht als tegenhanger van de Italiaanse bergtroepen om de Alpengrens met de nieuwe staat Italië te bewaken. Hun uniform was, met een korte donkerblauwe jas, nogal afwijkend van de reguliere Franse infanterie met de lange kapotjassen en rode broeken. Kenmerkend was verder de grote zwarte baret met het gele embleem van een jachthoorn. De Alpenjagers waren elitetroepen en verkregen

in de oorlog de bijnaam 'Les diables bleus'. Ze waren georganiseerd in bataljons die als zelfstandige eenheden aan een divisie werden toegevoegd. De Franse 47^e infanteriedivisie was in 1915 echter geheel uit Bataillons Chasseurs Alpins (BCA) opgebouwd en hun commandant vanaf maart 1915, generaal d'Armeu de Pouydraguin, droeg de zwarte baret met ere.

Chasseurs Alpins in een loopgraaf in de Vogezes

Generaal de Pouydraguin van de Franse 47^e divisie..

Strijd om de Hartmannswillerkopf

Op 2 december 1914 veroverden de Fransen de bergtop Tête de Faux, maar de echte zware strijd in de Vogezes ging pas gevoerd worden op de Hartmannswillerkopf en de Lingekopf. Het gevecht om de controle over de Hartmannswillerkopf aan de zuidkant van de Vogezes heeft langer dan een jaar geduurd. De Duitse ex-militair Hans-Peter Tombi heeft erover een aantal boeken en gidsen geschreven (zie: www.hartmannsweilerkopf.com). Zijn teksten schetsen een grimmig beeld als van een bloedige wedstrijd waarbij het spel regelmatig van helft wisselde. Een term als 'dritte Rückeroberung' geeft dat goed weer. Hieronder zal in het kort het verloop van de strijd weergegeven worden, waarbij als vanzelfsprekend de vraag gesteld kan

worden: waarom bleven ze in hemelsnaam meer dan een jaar lang maar doorvechten om het bezit van een bergtop?

Het begon op de Hartmannswillerkopf in de tweede helft van december 1914 op kleine schaal met Duitse en Franse patrouilles die elkaar op de berg tegenkwamen en slaags raakten. Het Franse 28^e BCA van de 66^e divisie richtte een positie in op de westkant van de berg en nam van daaruit de top op 956 meter hoogte in bezit. Het Duitse 123^e Landwehr-Infanterie-Regiment had ondertussen aan de oostkant van de berg een soortgelijke positie ingenomen. Warm zullen ze het in de sneeuw en met nachttemperaturen lager dan min 15 °C niet hebben gehad.

Begin januari 1915 besloten de Duitsers om de Fransen van de bergtop te verdrijven. Meer bataljons werden aan beide zijden ingezet en de strijd verhardde zich. Na nieuwe aanvallen op 9, 19 en 20 januari met zware gevechten veroverden de Duitsers uiteindelijk op 21 januari de top. Een hoofdrol was daarbij weggelegd voor het 14^e bataljon Jagers uit Mecklenburg.

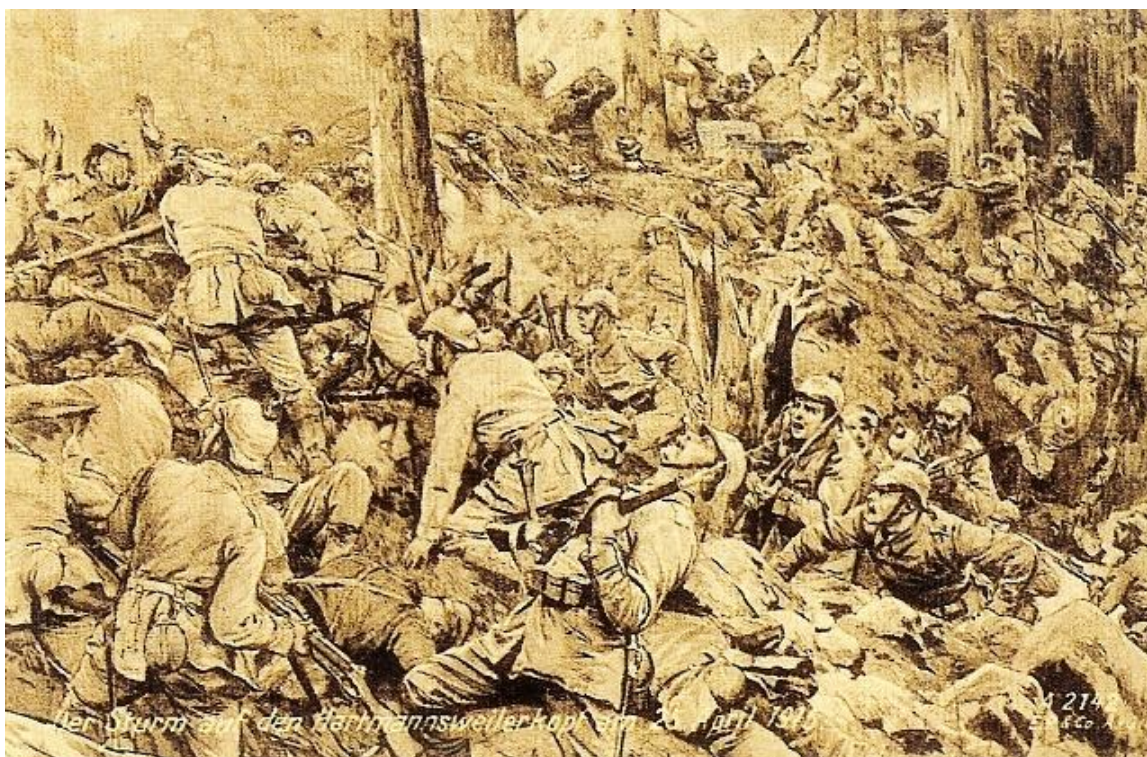
Beide partijen begonnen vervolgens met het uitbouwen en versterken van hun posities. Artillerie werd de berg opgesleept om aanvallen te ondersteunen. Aan beide kanten van de bergrug werden wegen voor de bevoorrading aangelegd: de Serpentineweg en de Route des Crêtes.

Zwaar Frans geschut op de Molkenrain voor de beschieting van de Duitse stellingen op de Hartmannswillerkopf.

Het Franse 152^e infanterieregiment kreeg in maart het bevel om de top te heroveren en lanceerde zijn eerste aanval op 23 maart. Samen met de door eerdere gevechten uitgedunde BCA's lukte het drie dagen later door de Duitse verdediging heen te komen tot op de oostelijk gelegen Aussichtselsen. Het regiment verkreeg voor hun inzet de bijnaam 'Les diables rouges'. De Fransen hadden nu uitzicht op de laagvlakte aan de oostkant van de Vogezes en konden die met artillerie gaan bestoken.

In de vlakte liepen de Duitse bevoorradingsroutes en de belangrijke spoorlijn naar Mühlhausen. Die toevoerlijnen kwamen in gevaar en dus werd besloten tot een snelle herovering van de top voordat de Fransen hun zware artillerie in de sneeuw de berg hadden opgesleept. Duitse bataljons gardejagers, als elitetroepen te beschouwen, werden van elders van het Westelijk Front naar de Elzas gestuurd en na zware gevechten lukte het ze op 25 april de Fransen van de oostelijke kant te verdrijven. Meer dan 1.000 Fransen werden op de top ingesloten en gevangen genomen. Van de gevechten op 25 april werd een tekening gemaakt, waarvan het natuurlijk maar de vraag is hoe die de realiteit weerspiegeld, maar het lijkt erop dat de Duitse soldaten het Franse aanvalsplan overtroffen.

Duitse tekening van de aanval op 25 april 1915 op de Hartmannswillerkopf.

De Hartmannswillerkopf was in de al maanden durende strijd compleet veranderd. Door de aanhoudende artilleriebeschietingen over en weer was de bebossing grotendeels verdwenen. Het plateau op de top was tot een kaal niemandsland geworden en was voor beide partijen niet meer te bemannen doordat het onder direct artillerievuur lag. De uitbouw van de versterkingen op de hellingen ging echter de gehele zomer door. Vooral aan Duitse kant met zelfs de aanleg van een

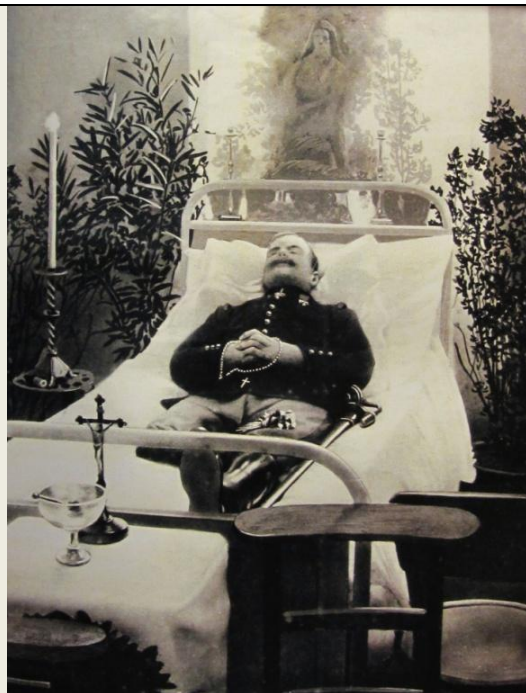
hoogspanningskabel zodat de onderkomens verlicht konden worden. Er was duidelijk een patstelling bereikt, maar die werd niet aanvaard, en nieuwe orders voor aanvallen werden door de commandanten verstuurd.

De strijd werd na de relatief rustig verlopende zomermaanden in het najaar weer voortgezet als een reprise van de eerste maanden van het jaar. Op 9 september voerden de Duitsers weer een zware aanval uit, gevolgd door een Franse tegenaanval. Tijdens de gevechten in september zetten de Duitsers zelfs het nieuwe wapen van de vlammenwerper in. Op 21 december was het weer raak. Met een urenlange Franse artilleriebeschieting door meer dan 300 kanonnen en mortieren werden de Duitse stellingen murw gebeukt. De daarop volgende Franse infanterieaanval van de 'rode en de blauwe duivels' reikte ver maar het Duitse 8^e Reserve-Jäger-Bataillon ging de volgende dag alweer in de tegenaanval. Het Franse 152^e regiment werd daarbij in de pan gehakt en de bordjes waren weer verhangen. Begin januari 1916 werd de balans opgemaakt en eindelijk het besluit genomen te stoppen met de aanvallen. Joffre kondigde het einde aan van de operaties in de Vogezen. En ook de Duitsers zagen af van verdere acties. De twee partijen deelden min of meer de top met loopgraven in de rotsen gehouwen die hier en daar heel dicht bij elkaar lagen.

Duitse positie op de flanken van de Hartmannswillerkopf met in de rotsen uitgehouwen schuilplaatsen.

De gevechten in december 1915 kostte het leven van generaal Marcel Serret, sinds 29 januari 1915 de bevelvoerder van de Franse 66^e divisie. Tijdens een inspectiereis kwamen hij en zijn staf in Duits artillerievuur terecht. Serret werd getroffen door een granaatscherf in zijn rechterbeen en naar het militaire ziekenhuis van het dorp Moosch overgebracht. Zijn rechterbeen werd daar geamputeerd, maar zijn toestand ging snel achteruit en op 6 januari 1916 overleed Serret (hiernaast de foto van zijn doodsbed). Hij ligt begraven op de militaire begraafplaats van Moosch tussen 593 andere gesneuvelden. Zijn grafkruis verschilt niet van dat van de poilus. In het nabij gelegen dorp Saint-Amarin is in het naar hem genoemde museum Serret een vitrine aan hem gewijd. Op de plaats op de Hartmanns-willerskopf waar hij geraakt werd, staat een monument.

Sporen op de Hartmannswillerkopf

Een beschrijving van de strijd om een bergtop met namen van bataljons en data van aanvallen en tegenaanvallen, maakt het toch moeilijk duidelijk onder welke omstandigheden die gevechten nu precies hebben plaatsgevonden. Een bezoek aan de Hartmannswillerkopf geeft daarover een veel beter beeld. Vanaf de parkeerplaats op 900 meter hoogte bij de Franse militaire begraafplaats en het Nécropole Nationale du Hartmannswillerkopf gaat een pad langs resten van Franse versterkingen en loopgraven omhoog naar de top op 956 meter. De Fransen bouwden geen stellingen voor een langdurig verblijf, dus daarop heeft de tand des tijd duidelijk zijn werk gedaan.

Op de top staat een 29 meter hoog, wit kruis dat, tegelijkertijd met de Franse Nécropole in 1932 door generaal de Pouydraguin werd onthuld. De top, die acht maal van eigenaar wisselde en uiteindelijk, na 1915 niemandsland werd met de nog altijd aanwezige loopgraven op slechts enkele tientallen meters van elkaar. Soldaten in die voorste linies konden in de stille perioden over en weer boodschappen uitwisselen. Aan de oostkant van de berg is nog een veelheid aan bunkers en versterkingen overeind gebleven, met namen als Dorahütte, Feste Rohrburg, Feste Grossherzog en Feste Ratz, die de herinnering aan de enorme Duitse bouwactiviteit zichtbaar maakt.

Plattegrond en wandelroutes op de Hartmannswillerkopf.

Het Franse monument voor het 152^e ('Quinze-deux') infanterieregiment op de Aussichts-felsen.

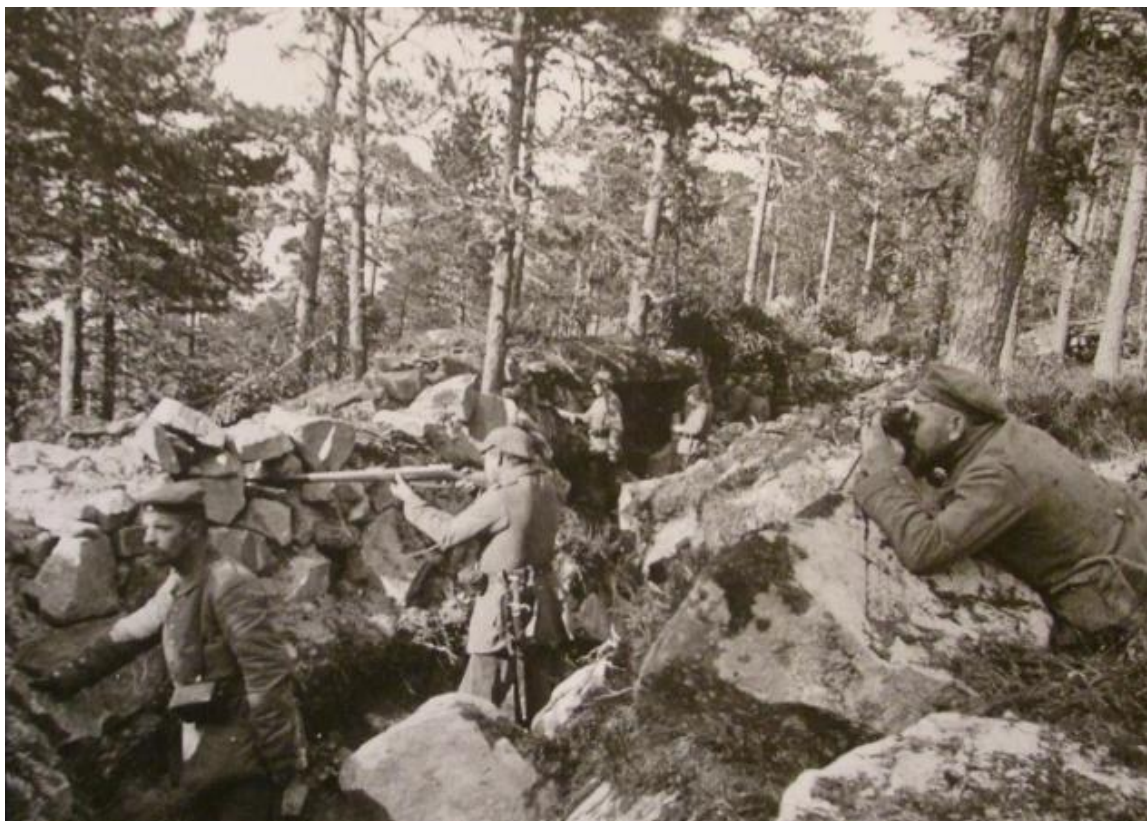
De Aussichtselsen was het verste punt dat de Fransen in maart 1915 bereikten. Het was een zwaar uitgebouwde Duitse stelling rond deze rotspunt. Op de rotswand werd in 1922 een monument voor het Franse 152^e regiment ('Quinze-deux') aangebracht. Een uitbeelding van vijf soldaten in de aanval. Het werd vervaardigd door de beeldhouwer Victor Antoine, die in de oorlog als soldaat in het regiment had gediend. De strijd om de berg in 1915 ging na 25-30 jaar verder in een strijd om de herinnering. Het Franse monument was kennelijk een doorn in het oog van een nieuwe generatie Duitsers, zodat het in 1940 werd opgeblazen. Na het Franse verlies in de Tweede Wereldoorlog kon een dergelijk moment niet op de herwonnen Duitse grond blijven staan. In 1954 werd het opnieuw opgericht.

Het Duitse Jägerdenkmal, ten oosten van de Aussichtselsen, werd al tijdens de oorlog opgericht en herdenkt de gesneuvelden van de vijf Jäger-Bataillone die op de berg hebben gevochten. Op het oorspronkelijke monument waren bovenaan twee geweren kruislings aangebracht. Eind 1944 werd dit monument op zijn beurt door de Fransen opgeblazen. In 1959 werd het huidige monument vervaardigd, een steenhoop voorzien van plaquettes met teksten als 'Seinen Helden, Das Res. Jägerbatl. 8'.

Strijd op de Lingekopf

De Lingekopf is een bergtop op 985 meter hoogte, gelegen in ongeveer het midden van de Vogezes. In een bergrug ten noorden van de vallei die langs de rivier de Fecht loopt van het dorp Munster naar de stad Colmar. Vanaf het begin van 1915 probeerde de Franse 47^e divisie, vanaf maart onder het bevel van generaal de Pouydraguin, ten zuiden van de vallei op te trekken. Erg succesvol ging dat niet en het dorp Munster was in juni 1915 nog steeds niet ingenomen. Ondertussen werkte Joffres GQG een alternatief plan uit om Munster en de weg naar Colmar door een omtrekkende beweging te veroveren. Dit via de bergen ten noorden van de rivier de Fecht, dus *over* de Lingekopf en de aanliggende toppen (zie kaart).

Vanaf maart 1915 waren de Duitsers al begonnen met de uitbouw van de versterkingen op de Lingekopf, dit als onderdeel van een verdedigingslinie welke van noord tot zuid over verschillende bergtoppen liep en waartoe de Schratzmännele en de Barrenkopf behoorden. Het gehele voorjaar werd ijverig gewerkt door de Beierse Landwehrrégimenten om de posities te versterken, iets dat de Franse waarnemers zeker niet ontging.

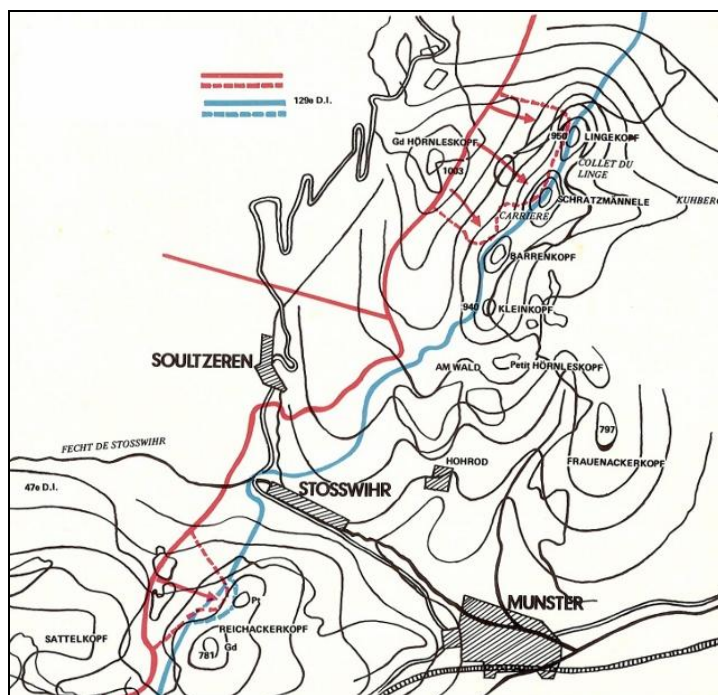

Duitse loopgravenlinie in de rotsen van de Lingekopf in maart 1915.

De Franse 47^e divisie diende de aanval in de bergen ten noorden de vallei uit te voeren, maar generaal de Pouydraguin maakte bij zijn meerderen bezwaar tegen het nieuwe plan. Daarop werd besloten dat de pasgevormde Franse 129^e divisie, voor de helft bestaande uit jagerbataljons, de Lingekopf moest aanvallen. De 47^e divisie diende tegelijkertijd haar acties richting Munster te vervolgen.

De Fransen begonnen met de voorbereiding van de aanval op de Lingekopf, de Schratzmännele en de Barrenkopf, maar dat ontging op hun beurt de Duitsers niet. Temeer daar de Fransen gangen begonnen te graven om zo dicht mogelijk bij de Duitse loopgraven te komen. De Duitsers verwachtten een aanval en hingen in loopgraven bordjes met "On vous attend". De aanval kwam op 20 juli 1915 met een voorafgaand artilleriebombardement.

Het lukte de Fransen de eerste Duitse loopgraven te nemen maar ze kwamen feitelijk nooit verder dan de tweede Duitse linie. Het was het begin van een lange zomer van Franse aanvallen en Duitse tegenaanvallen welke tot 15 oktober voortduurden. Als een litanie kunnen de dagen van de zware strijd opgedreund worden: 20, 21, 22, 26 en 29 juli; 1, 2, 3, 7 en 8 augustus. Felle gevechten om stukjes loopgraven waarin in de zomer de lijken, omgeven door zwermen vliegen, lagen te vergaan en artilleriebeschietingen over en weer die het onmogelijk maakten de lichamen te bergen. De stank moet *onbeschrijfelijk* zijn geweest.

Kaart van de strijd boven Munster. Rode pijlen: de Franse aanval, in blauw de Duitse linie.

Op 20 augustus werd de 129^e divisie bevolen nog een laatste aanval uit te voeren voordat zij uit die sector werd teruggetrokken. Die aanval vond plaats op 22 augustus maar leidde weer tot niets. De Franse legerleiding besloot het offensief te stoppen en Joffre gaf het idee op dat Munster via de bergen veroverd kon worden. De 129^e divisie werd vervangen door de 47^e divisie welke in september de schok van het Duitse tegenoffensief moest opvangen.

Die tegenaanvallen begonnen op 31 augustus en werden vervolgd op 1, 2 en 9 september. Alles wat beschikbaar was werd in de strijd geworpen. Nieuwe Duitse wapens werden ingezet: gasgranaten op 31 augustus en vlammenwerpers op 9 september. Op 16 oktober 1915 werd de strijd eindelijk gestaakt. Op de Lingekopf bleef de top in Duitse handen. De Fransen moesten genoegen nemen met de westelijke flank, een positie zonder enige strategische waarde.

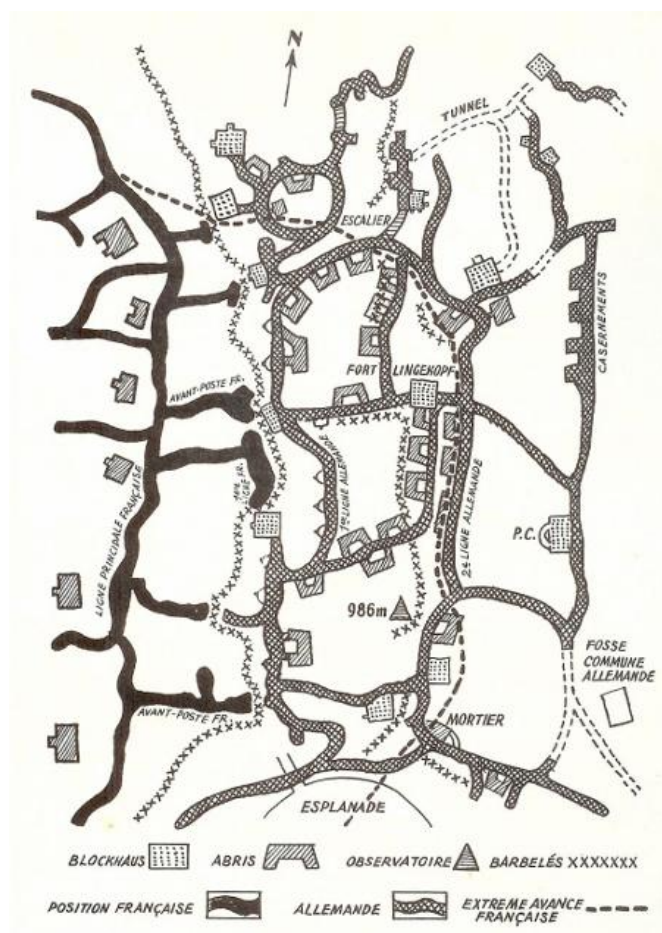
Sporen op de Lingekopf

Op de top van de Lingekopf is het Musée Mémorial le Linge 1915 (www.linge1915.com) gevestigd met daarnaast een afgezet stuk van het voormalige slagveld. Het geheel kan beschouwd worden als een verbeelding van de slogan dat 'een museum de enige plaats is waar een oorlog thuis hoort'. Maar in het museum wordt wel, aan de hand van kaarten, foto's, kleine wapens, militaria en uniformen de achtergrond over het gevecht op de Lingekopf gegeven. Waarbij, als vanzelfsprekend het uniform van een Chasseur Alpin niet ontbreekt. Er hangen informatieborden over het drama van Le Linge met titels als: 'Le Linge pourquoi', 'Les chasseurs

attaquent' en 'Contre-attaques allemandes'. Het gehele gebeuren in drie koppen weergegeven.

Behalve het verloop van de strijd, de ingezette legeronderdelen en hun commandanten, is in het museum ook het kleine, persoonlijke verhaal te vinden zoals dat van de 19-jarige soldaat 2e klasse Marc Dorval van het 27e BCA. Zijn op 20 juli 1915 afgenomen biecht eindigde met de wens dat op zijn graf de volgende woorden zouden staan: 'Marc DORVAL, né le 18 mars 1896 au Guerl'ach, Petit séminariste, Engagé volontaire pour la guerre 1914-1915'. Zijn stoffelijk overschot is vele jaren later teruggevonden op de Schratzmännle, de bergtop naast de Lingekopf. Zoals van alle later geborgen lijken is ook voor hem een wit kruis neergezet op de plaats waar hij, vermoedelijk op 5 augustus 1915, is gesneuveld. Een jonge vrijwilliger uit Bretagne, een 'bleuet', die zich opofferde voor zijn vaderland zoals dat aan Duitse kant ook voorkwam.

*Plattegrond van de loopgravenlinies op de Lingekopf (986 meter).
Zwart de Franse linie en grijs de Duitse.*

Op het voormalige slagveld zijn de Duitse stellingen, uitgehakt in de rotsen en versterkt met beton, goed bewaard gebleven. Uit de plattegrond wordt duidelijk hoe dicht de loopgravenlinies bij elkaar lagen en hoe gering de Franse opmars is geweest die slechts reikte tot de tweede Duitse linie. Ook op de Lingekopf vertoonden de

Duitsers hun bouwkunsten met betonnen bunkers en stenen onderkomens die meters diep in de grond waren geconstrueerd om de manschappen maximale bescherming te geven tegen zware artilleriebeschietingen. Op een observatiepost in een loopgraaf heeft de Duitse soldaat Betz van een Bayerisches Landwehr-Infanterie-Regiment zijn sporen nagelaten met de inscriptie 'ERBAUT BLIR N° 29K'. De grondige bouw van de loopgraven heeft zeker bijgedragen aan het tegenhouden van de Franse aanvallen.

Een Duitse bunker op de helling van de Lingekopf met schuin omhoog lopende schietgaten.

Evaluatie en verliezen

De strijd in de Vogezen heeft de Fransen geen doorbraak opgeleverd, de Duitse tegenstand was daarvoor gewoon te sterk. Bovendien wilden de Duitsers het in 1871 verkregen grondgebied niet afstaan. De Franse operatie op de bergtoppen van de Vogezen had toch iets van een 'mission impossible'. Van een verrassingsaanval kon nooit echt sprake zijn, artillerie bijtrekken was een uiterst moeilijke zaak en bergen zijn nu eenmaal geen terrein waarop gemakkelijk gemanoeuvreerd kan worden. Het blijft een raadsel waarom Joffre maar iedere keer weer zijn troepen op de bergtoppen liet aanvallen. Een of twee keer proberen ja, maar meerdere keren? Het doet toch vermoeden dat het opofferen van zijn leger hem weinig deed. De strijd werd gaandeweg symbolisch, men wilde elkaar geen meter terrein gunnen. Verloren

gegane posities werden heroverd alleen om geen duimbreed toe te willen geven. Het was de tactiek van de vijanden laten bloeden zonder duidelijk strategisch doel, een tactiek welke op meer delen van het front van toepassing was.

Begin 1916 stokte de felle strijd in de Vogezes. De dodelijke verliezen werden bij de Lingekopf geschat op 17.000 man, waarvan 10.000 Fransen. Op de Hartmannswillerkopf waren die verliezen nog groter: 12.500 Duitsers en 14.500 Fransen. In totaal hebben de gevechten in de Vogezes aan 60.000 tot 70.000 Duitsers en Fransen het leven gekost. De schattingen variëren tussen deze aantallen aan manschappen, onderofficieren en officieren. Zelfs een Franse generaal overleefde het niet. Meer dan driekwart van de bataljons Chasseurs Alpains was opgeofferd. In het departement Haut-Rhin van de Elzas liggen de gesneuvelden begraven in 26 Duitse en Franse begraafplaatsen. De ruim 10.000 Franse onbekenden zijn bijgezet in de monumentale crypte van de Nécropole Nationale du Hartmannswillerkopf. Er heeft dus veel bloed gevloeid in de bergen, maar dat bleef nog 'beperkt' in verhouding tot de enorme slachtpartijen die elders langs het Westelijk Front plaatsvonden. Op een aantal plaatsen probeerde Joffre het Duitse front in 1915 te doorbreken in de hoop de Duitsers uit Frankrijk te verjagen. De zwaartepunten lagen in 1915 bij de grote offensieven in Artois en in de Champagne streek. Het aantal Franse doden bedroeg in 1914 en 1915 respectievelijk 300.000 en 350.000 man, tezamen het niet te bevatten getal van 650.000. De bevolking van een grote Nederlandse stad. En behalve hier en daar een paar kilometer terreinwinst werd er, evenals in de Vogezes, strategisch niets bereikt. De Duitsers hielden overal nog steeds het noorden van Frankrijk bezet.

Tot slot

Joffre heeft in die eerste twee oorlogsjaren het Franse leger laten doodbloeden met zijn tactiek van *l'offensive à outrance*. En toen moesten, in 1916, de grote beproevingen van Verdun en de Somme nog komen alhoewel de Franse dodelijke slachtoffers in dat jaar met circa 250.000 man, in verhouding minder groot waren dan in 1914 of 1915. Men had inmiddels wel de nodige ervaring opgedaan in het loopgravengevecht om de verliezen enigszins te beperken, iets wat de Britten in 1916 aan de Somme nog moesten leren. Maar uiteindelijk was de positie van Joffre, de held van de strijd aan de Marne in september 1914, niet langer houdbaar en in december 1916 werd hij eindelijk vervangen. Ook aan Duitse kant kwam er in 1916 een nieuwe legerleiding in de personen van veldmaarschalk Paul von Hindenburg en kwartiermeester-generaal Erich Ludendorff.

De Elzas en de Vogezes werden na de winter van 1916 een zogenaamd rustig front. De loopgraven, bunkers en andere versterkingen bleven uiteraard bemand en werden, waar nodig verder uitgebouwd. En van tijd tot tijd laaide de strijd toch weer even op, maar tot het einde van de oorlog werden er geen grote offensieven meer uitgevoerd. In november 1918 trokken de Duitsers zich eenvoudigweg terug. 'Der Krieg war vorbei'.

In 1919 werden de provincies Elzas en Lotharingen weer bij Frankrijk gevoegd. Het grote Franse doel van het begin van de oorlog in augustus 1914 was uiteindelijk dan

toch bereikt, al had het wel vier jaar geduurd en was daarvoor de hulp van miljoenen Britten en vele Amerikanen nodig geweest. Maar in 1940 werden de grenzen weer verlegd en keerden de twee provincies 'Heim ins Reich'. Elzassers werden opgeroepen om in het Duitse leger tegen de Sovjet-Unie te gaan vechten. In het naar generaal Serret genoemde Musée Serret in het plaatsje Saint-Amarin in de Vogezen hangt een gedenkplaat voor de oorlog 1939-1945. Er zijn elf namen in gegraveerd, achter zes ervan staat vermeld: 'tué sur le front russe'.

Bronnen

Voor het schrijven van dit artikel werd gebruik gemaakt van:

- Pierre Crenner, Alsace 1914-1918, Linge 1915, Association du Mémorial du Linge, Colmar, 2001.
- Hans-Peter Tombi, Der Hartmannsweilerkopf, Route 1, Von der Krypta zum Jägerdenkmal, Eine Führung über den Hartmannsweilerkopf, Herbolzheim, 2004.
- Artikelen in het tijdschrift '14 18 Le magazine de la Grande Guerre', No. 26, juin/juillet 2005 en No. 34, octobre/novembre 2006.

— © 2013 - Eric R.J. Wils. De auteursrechten van bovenstaand artikel berusten bij de auteur. Voor gehele of gedeeltelijke overname is dan ook uitdrukkelijk voorafgaande schriftelijke toestemming vereist van de [auteur](#).

Ook vragen en opmerkingen kunnen via dit emailadres aan de auteur worden voorgelegd. Dit artikel werd eerder gepubliceerd in het tijdschrift [Wereld in Oorlog](#), nummer 31, 2013.
